

The Quarterly Journal of Lisān-i mubīn
(Research in Arabic language and literature)

Print ISSN: 2355-8002

Online ISSN: 2676-3516

The investigation of the conceptual metaphor of "man is technology" in the colloquial Arabic

Abdulbasit Arab Yousefabadi^{1*}

^{1*} Assistant Professor of Arabic Language and Literature, University of Zabol, Iran

Article Info

ABSTRACT

Article type:
Research Article

Received:
25/06/2022
Accepted:
27/08/2023

From cognitive linguistics' point of view, the conceptual system according to which man thinks and acts has a metaphorical nature. Therefore, metaphor is an important part of colloquial language and can be one of the ways to understand the psychological structure of people in society and their mental concepts. Consequently, technology-derived metaphor can also express the psychological structure of language speakers and their mental concepts about how humans encounter technology and the way these two interact with each other. Enjoying the descriptive-analytical method, this study has investigated the anthropological role of the conceptual metaphor of "man is technology" in the colloquial Arabic. Studies show that, in the colloquial Arabic, there is a cognitive-ideal model regarding the relationship between man and technology, in which the source territory includes elements such as "car", "cell phone", "computer", "internet" and "industry" and "Man", as the target territory, is the center of gravity in this cognitive model. The conceptual metaphor of "man is technology" with all its components is subconsciously evoked in the colloquial Arabic which creates a metaphorical mapping between the source and target territories. Based on this mapping, abstract concepts are expressed in a simple and tangible language and they somehow convey the inability of man against technology and the domination of technology over his present and future life.

Keywords: man, technology, cognitive linguistics, conceptual metaphor, colloquial Arabic.

Cite this article: Arab Yousefabadi., Abdulbasit .(2023). *The investigation of the conceptual metaphor of "man is technology" in the colloquial Arabic*, Vol. 15, New Series, No.53, Autumn 2023: pages:1-19

DOI: 10.30479/lm.2023.17449.3417

© The Author(s).

Publisher: Imam Khomeini International University

* **Corresponding Author:** Abdulbasit Arab Yousefabadi

Address: Assistant Professor of Arabic Language and Literature,
University of Zabol, Iran

E-mail: arabighalam@uoz.ac.ir

This research was done with the financial support of Zabol University with grant number 6107

بررسی استعاره مفهومی «انسان، فناوری است» در زبان محاوره عربی

عبدالباسط عرب یوسف آبادی^{۱*}

استادیار، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه زابل، زابل، ایران.

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

دریافت:

۱۴۰۱/۰۴/۰۴

پذیرش:

۱۴۰۲/۰۶/۰۵

از منظر زبان‌شناسی شناختی، نظام مفهومی که انسان بر اساس آن فکر می‌کند و سخن می‌گوید، ماهیتی مبتنی بر استعاره دارد؛ بنابراین استعاره بخش مهمی از زبان را تشکیل می‌دهد و یکی از راه‌های شناخت ساختار روانی افراد جامعه و مفاهیم ذهنی آن‌ها شمرده می‌شود. به تبع آن، استعاره برگرفته از فناوری نیز بیان‌کننده ساختار روانی گویشوران زبان و مفاهیم ذهنی آن‌ها درباره نحوه مواجهه انسان با فناوری و چگونگی تعامل این دو با هم است. در این پژوهش تلاش شده با تکیه بر روش توصیفی-تحلیلی، استعاره مفهومی «انسان، فناوری است» در زبان محاوره عربی بررسی شود. نتایج نشان می‌دهد در زبان محاوره عربی یک مدل شناختی-آرمانی از ارتباط انسان و فناوری وجود دارد که در آن، قلمرو منبع شامل عناصری همچون «ماشین»، «تلفن همراه»، «رایانه»، «اینترنت» و «صنعت» است و «انسان» به عنوان قلمرو هدف، نقطه ثقل این مدل شناختی است؛ بنابراین استعاره مفهومی «انسان، فناوری است» با تمامی اجزایش، به‌طور ناخودآگاه، در زبان محاوره عربی برانگیخته شده و نگاهت استعاری میان قلمرو منبع و هدف را پدید می‌آورد. نگاهی که بر مبنای آن، مفاهیم انتزاعی با زبانی ساده و ملموس بیان می‌شود و به‌نوعی تداعی‌گر استیلای فناوری بر ذهن و زبان انسان و ناتوانی او در برابر فناوری است.

کلمات کلیدی: انسان، فناوری، زبان‌شناسی شناختی، استعاره مفهومی، زبان محاوره عربی.

استناد: عرب یوسف آبادی، عبدالباسط (۱۴۰۲). بررسی استعاره مفهومی «انسان، فناوری است» در زبان محاوره عربی، سال

پانزدهم، دوره جدید، شماره پنجاه و سوم، پاییز ۱۴۰۲: ۱۹-۱.

DOI: 10.30479/lm.2023.17449.3417

حق مؤلف © نویسدگان.

ناشر: دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)

*- نشانی پست الکترونیکی (نویسنده مسئول): arabighalam@uoz.ac.ir

این پژوهش با حمایت مالی دانشگاه زابل با شماره گزنت ۶۱۰۷ انجام شده است.

۱. مقدمه

از زمانی که امواج تحول ناشی از انقلاب صنعتی سراسر جهان را آرام آرام فراگرفت، فناوری وارد زندگی بشر شد و جهان، صنعتی شد. صنعتی شدن به معنی استفاده از فناوری و اجزای آن به جای نیروی انسان است. بشر از اطلاعات، مهارت‌ها، روش‌ها و ابزارهای جدیدی برای تولید محصولات بدیع استفاده نمود و این‌گونه نیازهای خود را برطرف کرد. استفاده از دستگاه‌ها به جای روش‌های تولید دستی، ساخت مواد شیمیایی جدید، افزایش استفاده از نیروی بخار و آب، ساخت ماشین‌ابزارها و ظهور کارخانه‌های تولید مکانیزه از جمله مهم‌ترین تحولات صنعتی شدن است. انسان به کمک دستاوردهای تازه فناوری، بخش اصلی فعالیت‌های فیزیکی و فکری‌اش را به کمک ماشین‌آلات و اختراعات جدید انجام می‌دهد. ورود رایانه، تلفن همراه، ماشین و صنعت در زندگی انسان، تغییرات و تحولات جدیدی را در نظام فکری وی به وجود آورد. سیطره این اشیاء را می‌توان در هوا، آب، غذا، آموزش، کسب‌وکار، دفتر کار، ارتباطات، مسافرت، خرید، بانک‌ها و غیره مشاهده کرد. فناوری تقریباً همه‌جا را تسخیر کرده و تمام موارد زندگی روزمره انسان را در بر گرفته است؛ به طوری که تبدیل به پادشاهی شد که انسان برده اوست.

از دیگر سو؛ فناوری محصول نبوغ انسان است و استعاره، راهبردی شناختی برای درک محصولات این نبوغ است. روان‌شناسان بر این باورند که استعاره‌های مورد استفاده هر گویشور، بیانگر ساختار روانی و ناخودآگاه اوست. همچنین استعاره‌های پرکاربرد در زبان محاوره، بیانگر ساختارهای روانی غالب یک جامعه زبانی است (أبو العدوس، ۱۹۹۷: ۳۰۸). از آنجا که فناوری بخش عظیمی از زندگی انسان را به خود وابسته کرده است، در فرایند مفهوم‌سازی و تجسم بسیاری از استعاره‌های روزمره انسان نیز مشارکت کرده است. عبارات و استدلال‌های استعاری فناوری، بیش‌ازپیش توانسته سمت‌گیری‌های ذهن افراد را به هم نزدیک کند (جابر، ۲۰۲۱: ۷۳). امروزه از فناوری و عناصر آن به گونه‌ای صحبت می‌شود که گویی عضوی از جامعه بشری است و به‌طور ناخودآگاه و به شکلی استعاری، با تعبیری همچون «ویروسی شدن رایانه‌ها»، «همراه بودن تلفن»، «خدمتگزاری ربات‌ها»، «محاسبه‌گری ماشین حساب»، «سرویس دادن ماشین»، «جاسوس‌افزار» و غیره، در قالب ویژگی‌های انسان از آن یاد می‌شود. همچنین وقتی واژگان و تعبیر مربوط به فناوری به زبان محاوره راه می‌یابد، ترکیباتی همچون «دست‌های سیمانی»، «کج‌بودن دوزاری کسی»، «تخته‌غاز رفتن»، «آب و روغن قاطی کردن»، «چراغ‌خاموش آمدن»، «اتوکشیده بودن»، «آمار کسی را داشتن»، «بی‌بی‌سی بودن»، «پاستوریزه بودن»، «پیچاندن کسی»، «تایتانیک بودن»، «اسکلت برقی بودن»، «سیو آز کردن»، «آنتن بودن»، «گیر سه‌پیچ دادن» نیز به زبان محاوره راه می‌یابد (سمائی، ۱۳۸۲: ۴۰)؛ بنابراین، به‌صورت ناخواسته، میان انسان و مظاهر فناوری رابطه برقرار می‌شود و در قیاس میان این دو، فناوری از انسان کامل‌تر فرض می‌شود. این امر نشان می‌دهد که «پیشرفت علوم و فنون در باورهای ذهنی بشر دگرگونی ایجاد کرده است و استعاره‌ها و کنایات سازگار با این تغییر باورها ساخته شده است تا جایی

که با شبیه‌سازی انسان به ماشین، کارکرد ماشینی از او توقع می‌رود» (شعبانزاده، ۱۳۹۲: ۱۳۸). با توجه به این تغییر نگاه هستی‌شناختی، کم‌کم استعاره مفهومی «فناوری برتر از انسان است» جای خود را به استعاره مفهومی «انسان اشرف مخلوقات است» داد. رابطه فناوری و انسان در آینده و نگرانی از سلطه احتمالی این ابزارهای فناوری بر انسان، از مسائل مهمی است که ذهن بشر امروز را به خود مشغول کرده است. بر این اساس، با پیشرفت فناوری، انسان در کنار رفاه و راحتی، نوعی قانون‌مندی و محدودیت غیرطبیعی حاصل از فناوری را در ناخودآگاه جمعی خویش احساس نموده و این قانون‌مندی در نظام استعاره‌ی زبان محاوره وی که به‌نوعی آسیب‌ناشی از ماشین‌زدگی است، تأثیر مستقیم گذاشته است (ر. ک: عرب یوسف‌آبادی و فرضی‌شوب، ۱۳۹۰: ۱۰۷).

زبان محاوره عربی نیز تداعی‌گر نگاه استعاره‌ی به فناوری، استیلای فناوری بر انسان و ناتوانی انسان در برابر فناوری است. به همین جهت، در این پژوهش تلاش می‌شود آن دسته از تعابیر رایج در زبان محاوره عربی استخراج و تحلیل گردد که نشانگر تأثیرگذاری فناوری بر ساختارهای زبان محاوره است. برای تحقق این هدف، تلاش می‌شود به پرسش‌های زیر پاسخ داده شود:

- برجسته‌ترین قلمروهای منبع (فناوری) در مدل شناختی - آرمانی انسان و فناوری در زبان محاوره عربی کدام است؟

- ارتباط قلمرو منبع و قلمرو مقصد در استعاره‌های مفهومی زبان محاوره عربی چگونه است؟

روش پژوهش بدین صورت است که نخست اصطلاحات و تعابیری که نشانگر تأثیرگذاری فناوری بر ساختارهای زبان محاوره در اغلب کشورهای عربی است، از سایت‌های اینترنتی، شبکه‌های مجازی و همچنین گفته‌ها و کامنت‌های کاربران اینترنتی گردآوری شد. سپس اطلاعات مربوط به تحلیل نظام استعاره‌ی آن‌ها طبقه‌بندی شد و مشخصات متن در پیکره پژوهش بیان گردید. پس از آن، هریک از این تعابیر بر اساس فناوری و عناصر رایج آن (ماشین، تلفن همراه، رایانه، اینترنت، صنعت) به اجزایی همچون بند، جمله و عبارت تجزیه شد و در جدول‌هایی جداگانه برای هر عنصر فناوری، ساختار زبانی پرکاربرد در عربی محاوره‌ای آورده شد. در هر یک از این جدول‌ها دو قلمرو هدف (Target domain) و قلمرو منبع (Source domain) تعریف شد. در قلمرو منبع، صفات و ویژگی‌های فناوری و عناصر آن (صفات و ویژگی‌های ماشین، تلفن همراه، رایانه، اینترنت، صنعت) و در قلمرو هدف، صفات و ویژگی‌های انسانی قرار گرفت. در نهایت، نظام استعاره‌ی هریک از این تعابیر، بر اساس پرسش‌های پژوهش تحلیل و ارزیابی شد.

۱-۱. پیشینه پژوهش

تاکنون پژوهش‌های متعددی در ارتباط با تحلیل استعاره در زبان عربی از منظر زبان‌شناسی شناختی صورت پذیرفته است که در اینجا به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود: هوشنگی و سیفی (۱۳۸۹ ش) در مقاله «استعاره‌های مفهومی در قرآن از منظر زبان‌شناسی شناختی» معتقدند استعاره‌های مفهومی قرآن بیش از آن

که گونه‌ای تخلف از قواعد مرسوم زبان عربی باشند، حضوری همه‌جانبه و پررنگ در زبان دارند، همچنین این استعاره‌ها عموماً در سطح مفاهیم روی می‌دهند نه الفاظ. گودرزی و خرمیان (۱۳۹۵ ش) در مقاله «استعاره شناختی و چگونگی نمود آن در قصیده علی بساط الریح اثر فوزی معلوف» بر این باورند که شاعر با استفاده از طرح‌واره‌های حرکتی، قدرتی، حجمی و جهت‌ی، به برجسته‌سازی بخش‌هایی از قصیده که مورد توجه او بوده، پرداخته است. صیادی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۸ ش) در مقاله «تحلیل و بررسی طرح‌واره‌های استعاره‌ای - تصویری در دو سینه بحتری و احمد شوقی» معتقدند الگوهای فرهنگی مشترکی مبنای طرح استعاره‌های مفهومی - تصویری این دو قصیده است، به طوری که بحتری و شوقی، با استفاده از تجربیات روزانه و حوادثی که در پیرامون خود شاهد بوده‌اند، توانسته‌اند مفاهیم انتزاعی را به خوبی به تصویر بکشند.

از میان انبوه پژوهش‌هایی که در حوزه استعاره در زبان محاوره صورت گرفت، سه مقاله یافت شد که بخش‌هایی از آن با پژوهش حاضر قرابت دارد؛ نخست: عرب یوسف‌آبادی و فرضی شوب (۱۳۹۰ ش) در مقاله «بازتاب فناوری و ماشینیزم در استعاره‌های فارسی محاوره‌ای از دیدگاه زبان‌شناسی شناختی» معتقدند در استعاره‌های محاوره‌ای فارسی، برخلاف آرایه تشخیص و جاندارانگاری، اشیاء بی‌جان همچون ماشین برجسته‌ترند و صفات خود را به انسان انتقال می‌دهند. انصاریان و همکاران (۱۳۹۵ ش) در مقاله «بررسی استعاره در علوم رایانه‌ای از دیدگاه زبان‌شناسی شناختی» بر این باورند که استعاره‌های مفهومی «رایانه انسان است»، «برنامه‌های رایانه‌ای انسان هستند» و «رایانه ساختمان است» در سامانه ذهن انسان جای گرفته و بستر مناسبی را برای درک و به‌کارگیری مفاهیم این حوزه فراهم می‌کند. هدایت و همکاران (۱۳۹۶ ش) در مقاله «فضای مجازی و زبان فارسی: غیرمعیارهای نوشتاری در شبکه اجتماعی تلگرام» معتقدند در کنار فوایدی که می‌توان برای شبکه‌های اجتماعی امروزه متصور شد، باید گفت ترویج فرهنگ غلط‌نویسی در بستر اینترنت و عادی‌شدن آن در شبکه‌های اجتماعی که به صورت محاوره و در گفتگوهای روزمره به کار برده می‌شود، زنگ خطری است برای به‌تاراج رفتن زبان فارسی.

همان‌طور که از پژوهش‌های پیشین برمی‌آید، تاکنون هیچ پژوهشی به بررسی استعاره‌های مفهومی فناوری در زبان محاوره عربی نپرداخته است و این نخستین پژوهشی است که در این زمینه انجام می‌شود؛ بنابراین با تأکید بر ضرورت پژوهش در این حوزه، باید گفت چارچوب زبان‌شناسی شناختی می‌تواند یکی از راه‌های شناخت ساختار روانی بشر و مفاهیم ذهنی انسان باشد که به تبع آن، استعاره برگرفته از فناوری نیز می‌تواند بیان‌کننده مفاهیم ذهنی و ساختار ادراکات انسان درباره نحوه مواجهه وی با فناوری و چگونگی تعامل این دو با هم باشد.

۲. بحث و بررسی

۲-۱. اهمیت استعاره در زندگی انسان

استعاره سرتاسر زندگی روزمره را، نه فقط در عرصه زبان، بلکه در حوزه اندیشه و عمل نیز در بر گرفته است؛ بنابراین نظام مفهومی که انسان بر اساس آن فکر و عمل می‌کند، ماهیتی مبتنی بر استعاره دارد. ذهن سازنده استعاره، با استفاده از آن، در کنار ابزارها و مصالح زبانی دیگر، رویه جدیدی از جهان اطراف خود را تصور می‌کند و به تصویر درمی‌آورد. مخاطب نیز با رمزگشایی مضمون استعاره، در این فرایند آفرینندگی سهیم می‌شود (عرب یوسف آبادی و فرضی شوب، ۱۳۹۰: ۱۰۵)؛ بنابراین تفکر آدمی بنیادی استعاری پیدا می‌کند و قشرهای مختلف مردم -از افراد عامی گرفته تا نخبگان- هریک به سبک و روال خود، استعاره می‌سازند و یا اینکه از استعاره‌های رایج در زبان بهره می‌جویند. مفاهیم حاکم بر اندیشه انسان، علاوه بر موضوعات فکری، اعمال روزمره و بی‌اهمیت‌ترین جزئیات زندگی را نیز در بر می‌گیرد (الحراصی، ۲۰۰۲: ۲۳). این مفاهیم ذهنی، تشکیل‌دهنده ساختار ادراکات انسان، نحوه مراد و وی با جهان و چگونگی تعامل با سایر افراد نیز هست. از این منظر، استعاره عنصری اساسی در مفهوم‌سازی جهان خارج و فرایند اندیشیدن است و پیوندی مستحکم با ساخت‌های بنیادین دیگری همچون طرح‌واره‌های تصویری دارد (جداونه، ۲۰۱۱: ۱۲۳)؛ بنابراین نظام مفهومی انسان که عمدتاً مبتنی بر استعاره است، نقشی اساسی در تعریف واقعیات روزمره وی ایفا می‌کند. همچنین نحوه اندیشیدن انسان، تجربه‌ها و اعمال روزانه وی نیز غالباً با استعاره مرتبطاند (کرتوس، ۲۰۱۱: ۳۷).

استعاره، برخلاف تعاریف سنتی، دیگر خاص شعر و ادبیات و تخیل ادبی نیست. جایگاه استعاره در نظام مفهومی بشر است و فرآیندی شناختی است که در ذهن همه انسان‌ها رخ می‌دهد. لیکاف (Lakoff) و جانسون (Johnson) با انتقاد از دیدگاه کلاسیک استعاره و با مطالعه زبان محاوره دریافتند که زبان خودکار انسان، به‌طور عمده استعاری است. زبان‌شناسی شناختی رویکردی است که به زبان به‌عنوان وسیله‌ای برای کشف ساختار نظام شناختی انسان می‌نگرد و در بخش معناشناسی شناختی آن، بررسی استعاره از اهمیتی خاص برخوردار است (Evans & Green, 2006: 13). هنگامی که یک واژه کارکرد استعاری پیدا می‌کند، بر اساس روابط همنشینی و همچنین تجربه مخاطب، دلالت‌های ضمنی آن واژه نمود می‌یابد و معنایی جدید خلق می‌گردد (انیس، ۱۹۸۴: ۱۰۶). معناشناسان معتقدند استعاره، فرایندی شناختی است و استعاره‌های زبانی، تنها نمود استعاره‌های ذهنی محسوب می‌شود؛ بنابراین «با توجه به بافتی که هر واژه در آن قرار می‌گیرد، دلالت‌ها و ابعاد گسترده‌تری به نسبت معنای قاموسی آن واژه پیدا می‌شود و مخاطب نیز بر اساس اطلاعات و تجارب شخصی‌اش معنای جدید را دریافت می‌کند» (المسدی، ۱۹۸۶: ۹۶). در این پژوهش، استعاره در معنای وسیع آن -که شامل هر نوع زبان مجازی است- در نظر گرفته می‌شود و هر جا از استعاره سخن به میان می‌آید، مفهوم استعاری مد نظر است.

۲-۲. استعاره‌های مفهومی فناوری در زبان محاوره عربی

هر فرد در بسیاری از امور روزانه، به گونه‌ای ناخودآگاه، در امتداد خطوط سیر خاصی می‌اندیشد و عمل می‌کند. از جمله راه‌های پی‌بردن به این خطوط سیر، توجه به زبان محاوره است. زبان محاوره سرشار از شواهد و مدارکی است که پژوهشگر را در دسترسی به نظام مفهومی انسان یاری می‌دهد. بر پایه شواهد زبان محاوره، بخش اعظم این نظام از ماهیتی استعاری برخوردار است. همچنین از خلال زبان محاوره، می‌توان روشی را برای ارزیابی استعاره‌هایی کشف کرد که به نحوه اندیشیدن، ادراک و اعمال انسان شکل می‌بخشد. در تمامی استعاره‌های ساختاری، یک مفهوم با توجه به مفهوم دیگر، به صورت استعاری ساختاربندی می‌شود و این استعاره‌ها به فرد کمک می‌کند تا با استفاده از یک مفهوم شناخته‌شده، مفهوم دیگری را ساختاربندی نماید (Lakoff, & Johnson, 1980: 3).

در ادامه استعاره‌های مفهومی فناوری که در محاوره‌های روزمره عرب‌زبانان، عموماً برای توصیف ویژگی‌های انسان به کار می‌رود، بر اساس قلمروهای منبع آن‌ها ارائه می‌شود تا مشخص شود این استعاره‌ها تا چه حدی بیان‌کننده مفاهیم ذهنی و ساختار ادراک عرب‌زبانان درباره نحوه مرادف انسان با فناوری و چگونگی تعامل این دو با هم است. این استعاره‌های مفهومی عبارتند از: «انسان ماشین است»، «انسان تلفن همراه است»، «انسان رایانه است»، «انسان اینترنت است» و «انسان صنعت است».

۲-۲-۱. «انسان ماشین است»

یکی از مبانی مدرنیته، ماشین‌انگاری جهان و انسان است که قصد دارد همه فرآیندهای طبیعی را بر اساس روابط علی میان پدیده‌های طبیعی با ماشین توضیح دهد. ماشین‌گراها بر این تصورند که جهان هستی، ماشین بزرگی است که انسان نیز یک ماشین تکامل‌یافته کوچک در آن است (میرلو: ۱۳۸۷/۷/۲۵ ش). ماشین به عنوان محصول تازه تفکر انسان، این قابلیت را یافت تا به تعداد افراد تکثیر شود و در اختیار همه قرار بگیرد. ماشین کم‌کم مسیر فکر و زندگی انسان را تغییر داد و گام‌های بعدی او را در زندگی شخصی تعیین نمود.

در استعاره‌های مفهومی، ماشین قسمتی از نظام مفهومی ماشین، همچون اتومات، حرکت، نیاز به سوخت و ساز، نیاز به دفع، هماهنگی بین اجزا، فرسوده شدن و خراب شدن به انسان منتقل می‌شود. لازم به ذکر است که این بخش از نظام مفهومی، از قبل در انسان موجود بوده و با الگوبرداری از ساختار وجودی انسان و توسط خود انسان در ماشین‌ها به وجود آمد. در چهارچوب بازنمایی گزاره‌ای جدول زیر، بسیاری از افعال و صفاتی که درباره ماشین به کار می‌رود، در انسان نیز وجود دارد:

جدول ۱- چهارچوب بازنمایی گزاره‌ای استعاره‌های مفهومی ماشین			
گزاره	قلمرو هدف	قلمرو منبع	توضیحات

تقول الفتاة أن خطيبها فول أبشن	کمالات	فول آپشن	آن دختر می گوید که خواستگارش فول آپشن است (کامل است)
اشبيك امينجر بعد الامتحانات؟	اندوه شدید	پنچر شدن	چرا بعد از امتحانات پنچر شدی؟ (شدت ناراحتی و اندوه)
هيفاء سيارة آخر موديل	نهایت زیبایی	ماشین آخرین سیستم	هیفا ماشین آخرین سیستم است (خیلی زیباست)
إلياس اتوبيس راجع من الظهر	بدریخت	اتوبوس وارونه	الیاس اتوبوسی است که دنده عقب حرکت می کند (بد راه می رود)
سعید سيارة مدعومة	هیكل نامناسب	ماشین تصادفی	سعید ماشین تصادفی است (بنیه قوی ندارد)
أحمد مثل لوري امحمل طابوك	چاقی	بار زیاد کامیون	احمد مانند ماشین پر از آجر است (چاق است)
لا تحرك بانزين مع السفهاء	تلاش کردن	مصرف سوخت	بنزین نسوزون (انرژی هدر نده)
وايرات محمد امشعوطات بعد طلاقه؟	اخلاق بد	واپر سوخته	بعد از طلاق، واپر شمع محمد سوخته؟ (غیرقابل اصلاح است)
فيوز المعلم محترک زمن الامتحانات	عصبانیت	فیوز سوخته	زمان امتحانات، فیوز آقا معلم می سوزد (خیلی عصبانی می شود)
حيدر يعبي خزان بنزين جسمه	معه	باک بنزین	حیدر فقط باک بنزینش را پر می کند (فقط به فکر شکمش است)
تسرب رادياتير دماغ زميلي	کوتاه فکری	رسوب کردن رادیاتور	قوة تفکر همکلاسی ام از کار افتاده (مانند رادیاتور که رسوب می کند)
تروس افکار رامین محتاجة زيت	قوة تفکر	دنده های ماشین	دنده های ذهن رامین نیاز به روغن کاری دارد (سختگیر است و باید رامش کرد)
أبي بيغرم عمله	کنترل کردن	ترمز گرفتن	پدرم فرمان کارگرها را به دست گرفت (مسئول نظارت آنهاست)
ابنتي هي سيارة مازيراتي	زیبایی	مازراتی	دخترم مثل ماشین مازراتی است (خیلی زیباست)
توربين العدو مهوي عن المسالمة	مغز	توربین موتور	توربین دشمن درباره مسئله صلح، خراب است (مغز متفکر ندارند)
صمامات محرك المدير مهوية	کنترل اوضاع	سوپاپ موتور	سوپاپ موتور مدیر، هوا گرفته است (عملکرد ضعیف در مدیریت)
دينامو آراء علي الشغل	برنامه ریزی	دینام	دینام افکار علی به خوبی کار می کند (برنامه های خوبی دارد)

موتور خواهرم بعد از بیماری کرونا، سالم است (سیستم ایمنی بدنش ضعیف نشده است)	موتور	سیستم ایمنی بدن	محرک آختی بعافیة بعد إصابتها بکورونا
این مرد دارای اسب بخار بالایی است (توانایی زیادی دارد)	اسب بخار	توانایی	لهذا الرجل قوة حصانية ممتازة
در برابر دشمنت، گازش را بگیر (باهاش مشاجره کن)	گاز دادن	مشاجره زیاد	إديها جاز عن خصمك

در گزاره‌های فوق، اجزاء و انواع ماشین؛ همچون کامیون، اتوبوس، اسب بخار، موتور، گیربکس، دنده، ترمز، فیوز، وایر، دینام و رادیاتور به‌عنوان قلمرو منبع دیده می‌شود که برای خلق استعاره‌های مفهومی ماشین به کار رفته است. هر یک از این استعاره‌ها نشانه‌ای از استعاره‌ای مفهومی است؛ یعنی نشانه‌ای از چیزی کلی‌تر که شکلی نهفته دارد و همبستگی متقابل دو مرجع آن، معنای «انسان ماشین است» را می‌آفریند. همچنین در برخی از این استعاره‌ها، معنای مستقیم قلمرو منبع به قلمرو هدف منتقل نمی‌شود؛ بلکه معنای تلویحی آن است که خلق مفهوم می‌کند. به‌عنوان مثال «هوا گرفتن سوپاپ فرد» و یا «پنچر شدن او» و یا «گاز دادن در انجام کارها» به شکلی استعاری، به ترتیب، بیانگر «ضعف عملکرد»، «افسردگی» و «عجله کردن» است. از این مثال‌ها چنین برمی‌آید که وقتی استعاره‌های مفهومی ماشین درباره انسان به کار گرفته می‌شود، دلالت‌های ضمنی آن نیز به انسان منتقل می‌شود؛ مثلاً همان‌طور که ماشین دارای اجزاء و ساختار است، انسان نیز دارای اجزاء و ساختار است. انسان مانند ماشین، کارکرد مطلوبی می‌تواند داشته باشد. برخی از رفتارهای انسان، همانند ماشین، بدون اراده و آگاهی است. اعمال و کارکرد انسان، همچون ماشین، ثابت و تکرارشونده است. تا زمانی که تغییری در زندگی انسان رخ ندهد، نیرو و انرژی وی همانند نیرو و انرژی ماشین در حالت تعادل قرار دارد، به محض ایجاد تغییر، عملکرد انسان، همانند ماشین نیز از حالت تعادل خارج می‌شود (ر. ک: قاسم‌زاده، ۱۳۷۹: ۱۴۰)؛ بنابراین با وجود اینکه انسان خالق ماشین است و در ابتدای اختراع ماشین بر آن برتری داشته است؛ اما در استعاره‌های مفهومی فوق، این ماشین است که صفات خود را به انسان می‌دهد و به‌نوعی بر انسان برتری می‌یابد.

۲-۲-۲. «انسان تلفن همراه است»

تلفن همراه از جمله ابزارهای فناوری است که امروزه نقشی غیرقابل‌انکار در سبک زندگی انسان‌ها دارد. علاوه بر اینکه این فناوری نحوه زندگی افراد را دستخوش تغییر کرده، باعث کنار گذاشته شدن برخی از فناوری‌های قدیمی در زندگی روزمره نیز شده است. امروزه تلفن همراه تبدیل به همدمی نزدیک و حتی کمی فراتر، جزوی از وجود هر فرد شده است و اگر روزی نباشد، در خیلی از مواقع، زندگی انسان‌ها مختل می‌شود. تلفن همراه آن‌قدر به انسان نزدیک است که حتی شب‌ها قبل از خواب، با آخرین چیزی

که دیدار می‌کند، تلفن همراه است. پرواضح است که این فناوری و عناصر وابسته به آن، در زبان محاوره تأثیرگذار است و در خلق برخی از اصطلاحات و تعبیری که افراد در گفتگوهای روزمره استفاده می‌کنند، نقشی بی‌بدیل دارد. در استعاره‌های مفهومی جدول زیر، بخشی از نظام مفهومی تلفن همراه به انسان منتقل می‌شود. این در حالی است که برخی از این خصوصیات، با الگوبرداری از نظام وجودی انسان، به شکل قوی‌تر و دقیق‌تری توسط خود انسان در تلفن همراه به وجود آمده است. این خصوصیات، شامل مواردی همچون دریافت و ثبت و انتقال اطلاعات، ایجاد ارتباط، شارژ شدن، قابلیت ذخیره اسناد، فیلم‌برداری، توانایی تشخیص منابع صوتی و تشخیص چهره افراد است. در گزاره‌های جدول زیر، حضور هریک از این خصوصیات در انسان مشهود است:

جدول ۲- چهارچوب بازنمایی گزاره‌های استعاره‌های مفهومی تلفن همراه			
گزاره	قلمرو هدف	قلمرو منبع	توضیحات
رضا فرم دماغه مما مصنعت	فراموشی	فرمت‌کردن	رضا مُنخش را فرمت کرد (همه چیز را فراموش کرد)
سوینی سیو ابدماغک	ثبت کردن	سیو کردن	مرا در ذهنت سیو کن (فراموشم نکن)
شحنة زهراء امخلص	توانایی	شارژ باطری	شارژ زهرا خالی شده (دیگر توان ندارد)
آنا فصلت شحن	توانایی	شارژ باطری	شارژ نمی‌شوم (توان ندارم)
دماغ جابر امسوي هنگ	تعجب کردن	هنگ کردن	مغز جابر هنگ کرده (توانایی اندیشیدن ندارد)
افتح بلوتوزك وانظري زین	ارتباط چشمی	بلوتوث	نگاهت را به من بلوتوث کن
انطيني باسورد علاقاتك	ارتباط گرفتن	ورود پسورد	پسورد ارتباط با خودت رو به من بده
هو سيم کارت محروگ	عدم کارایی	سیم کارت سوخته	او سیم کارت سوخته هست (دیگر کارایی ندارد)
ذیج البنت ما تطي خط	برقراری ارتباط	خط دادن	این خانم به کسی خط نمی‌دهد (با کسی ارتباط برقرار نمی‌کند)
خط قلبه مشغول	ارتباط قلبی	مشغولی زدن	خط قلبش مشغولی می‌زند (با همه ارتباط دارد)
سوی زوم زین علی دروسك	دقت کردن	زوم کردن دوربین	به درس‌ها ت خوب زوم کن (دقت بیشتری داشته باش)
اشحن بطنك بالفواكه	غذا خوردن	شارژ کردن	شکمت را با میوه شارژ کن (فعالاً میوه بخور)
محسن بيمعلمي فيها فلاش في نفسه	تأکید کردن	فلش زدن	محسن مدام به خودش فلش می‌زند (از خودش تعریف می‌کند)
علي لازم يحط التاتش بتاعه	لمس با دست	تاج ال‌سی‌دی	علی باید کار خود را تاج کند (باید سرش تو کار خودش باشد)
رصيد ثقة محمود بيتمرجح	غیرقابل اعتماد	نوسان شارژ	شارژ محمود نوسان دارد (قابل اعتماد نیست)

در گزاره‌های فوق، قسمتی از نظام مفهومی تلفن همراه، همچون ایجاد ارتباط، انتقال صدا، قابلیت گیرندگی، شارژ شدن و فرسوده شدن برای توصیف انسان به کار گرفته شده است؛ مثلاً در گزاره‌های «خط قلبه مشغول»، «هوسیم کارت محروگ» و «رضا دایما یمسح» این معنای مستقیم قلمرو منبع (تلفن همراه) نیست که به قلمرو هدف (انسان) منتقل می‌شود؛ بلکه معانی تلویحی از طریق نگاشت استعاری میان قلمرو منبع و قلمرو هدف استنباط می‌شود. پس مشغول بودن خط قلب یک فرد، بیانگر معنای تلویحی غیر قابل اعتماد بودن وی است؛ زیرا او با طیف‌ها و گروه‌های مختلفی در ارتباط است و این امکان وجود دارد که به خاطر منافع شخصی خود، ارتباطات صمیمی و عاطفی با نزدیکان و عزیزانش را خدشه دار نماید. همچنین تشبیه یک فرد به سیم کارت سوخته و یا تشبیه صحبت کردن وی به مسیج در تلفن همراه، بیانگر معنای تلویحی است که صرفاً از استیلای تلفن همراه بر ذهن و زبان انسان پرده برمی‌دارد؛ بنابراین هریک از گزاره‌های جدول فوق، نشانه‌ای از استعاره مفهومی کلی تری است که از نگاشت میان قلمرو منبع و قلمرو هدف این انگاره شناختی حاصل می‌شود که «انسان تلفن همراه است».

۲-۲-۳. «انسان رایانه است»

هوش مصنوعی بشر همواره مجذوب چگونگی عملکرد مغز خود بوده و تمایل داشته است ماشینی خلق کند که کارکردی همانند مغز داشته و هوشمند باشد. با وجود این، چنین آرزویی تا سال ۱۹۴۱ م که رایانه ظهور کرد و به دنبال آن فناوری لازم برای عملی کردن آن پدید آمد، به حیطه اندیشه‌های قابل تحقق وارد نشد (عطری: ۱۳۸۷/۱۲/۲۶ ش). پیدایش رایانه در صحنه زندگی بشر تحولات عمده‌ای را به وجود آورد. حوزه زبان نیز از این تحولات بی‌نصیب نبوده است؛ بدین صورت که سیطره رایانه بر ذهن و زبان انسان، باعث شد رایانه در نظام زبانی انسان مفهوم‌سازی شود و استعاره‌هایی خلق شود که در تمامی آن‌ها ویژگی‌های رایانه به انسان داده می‌شود. گنش‌های بسیاری در زبان محاوره عربی وجود دارد که در زیرساخت آن استعاره مفهومی «انسان رایانه است» قرار دارد؛ مثلاً انسان مانند رایانه دارای «سیستم عامل» است و این توانایی را دارد که هر چیزی را «اسکن» نماید و یا نسبت به برخی از اتفاقات «هنگ» کند و با «کلیک کردن»، «فرمت کردن» و یا «بک‌آپ گرفتن» برخی از رخدادها را زندگی‌اش، صفاتی همچون رایانه پیدا کند. دریافت ویژگی‌های رایانه از جانب انسان، منجر به خلق استعاره‌های مفهومی در زبان محاوره عربی شد. این امر نشانه‌ای از وجود تناظرهای هستی‌شناختی میان قلمرو منبع (رایانه) و قلمرو هدف (انسان) است. در گزاره‌های جدول زیر، انسان در قالب رایانه‌ای تصور می‌شود که ناخودآگاه بخشی از نظام مفهومی رایانه را در خود تثبیت شده می‌بیند:

جدول ۳- چهارچوب بازنمایی گزاره‌ای استعاره‌های مفهومی رایانه			
گزاره	قلمرو هدف	قلمرو منبع	توضیحات

هوای علی مُستستم	نظم کاری	سیستماتیک	علی سیستماتیک کار می‌کند (با برنامه‌ریزی و نظم)
رابط سعید الفیشه مع معلمه	برقراری ارتباط	متصل کردن فیش	سعید فیش را به معلم متصل کرد (با او ارتباط برقرار کرد)
سوی اسکن علی موضوع الاختطاف	دقت کردن	اسکن کردن	روی مسئله سرقت اسکن کن (دقت زیادی داشته باش)
ویندوز أعمال آختی قدیم	طرز تفکر	سیستم‌عامل	سیستم‌عامل خواهرم قدیمی است (تفکرات سنتی دارد)
روح زهراء في آية لوحة النظام؟	شیوه زندگی	مادربرد	زهرا در چه مادربردی قرار دارد؟ (شیوه زندگی‌اش پیشرفت داشته یا پسررفت؟)
یشتغل میثم مثل کول‌أوف	توانایی زیاد	بازی کال‌آف	میثم مثل بازی کال‌آف کار می‌کند (دقیق و تواناست)
لا نسوی ضغط زر انتر علی ما مضت	وارد شدن	ایتر زدن	روی اتفاقات گذشته کلید ایتر زن (به آن‌ها ورود نکن)
دماغ محسن امسوي هنگ	تعجب کردن	هنگ کردن	مغز محسن هنگ کرده است
حسین لایفکر لأن معالجة قدیم	مغز	پردازنده (CPU)	حسین فکر نمی‌کند؛ زیرا پردازنده‌اش قدیمی است (تفکرات سنتی دارد)
لیش امسوي کلیک علیه؟	اصرار کردن	کلیک کردن	چرا روی این مسئله کلیک می‌کنی؟
سویه دلیت من دماغک	فراموشی	دیلیت کردن	کاملاً از ذهنت دیلیت کن (کاملاً فراموش کن)
حسن یفرمت أولاده	فراموشی	فرمت کردن	حسن فرزندانش را از ذهنش فرمت کرد
أقامت هیفاء الباک آب عالحادث	ثبت کردن	بک‌آپ گرفتن	هیفاء از تصادف بک‌آپ گرفت (اتفاقات تصادف رو یکجا ثبت کرد)

همان‌طور که مشاهده می‌شود، در گزاره‌های فوق، ارتباط میان ذهن انسان و رایانه بیان می‌شود. همه این استعاره‌ها نشانه‌ای از استعاره مفهومی کلی‌تری است که شکلی نهفته دارد و همبستگی متقابل دو قلمرو آن، این مدل شناختی را می‌آفریند که «انسان رایانه است». علاوه‌براین، با کمی دقت در مفاهیم استعاره‌های فوق، مشاهده می‌شود که بخش عظیمی از آن‌ها مربوط به ناکارآمدی انسان در مقابل رایانه است؛ زیرا انسان به‌مثابه رایانه در نظر گرفته شده است. این نوع نگاه به انسان، از زمانی شایع شد که رایانه جایگزین انسان شد و مجازی‌شدن بسیاری از کارها، سبب اخراج افراد زیادی از حضور فیزیکی در محل کارشان شد؛ بنابراین نظام استعاری رایانه، به شکلی ناخودآگاه، در ساختار روانی غالب افراد جامعه انسانی تجلی پیدا کرد. انسانی که روزگاری ادعا می‌کرد بزرگترین قدرت و توانایی در وجود او نهفته است، کم‌کم در برابر این موجود دست‌ساخته خویش، نوعی احساس حقارت در خویش می‌بیند و نسبت به کنترل آن در آینده، دچار حس تردیدی توأم با نگرانی و خودباختگی می‌شود.

۲-۲-۴. «انسان اینترنت است»

پیشرفت روزافزون در حوزه‌های ارتباطی، اینترنت و فضای مجازی، باعث تحولات پرشتاب در جوامع بشری گردید. در این میان، آثار اینترنت در روابط اجتماعی بیش از سایر حوزه‌هاست و دگرگونی‌های زیادی را در این عرصه به وجود آورد؛ به طوری که کمتر موضوع اجتماعی را می‌توان یافت که تحت تأثیر اینترنت نباشد. اینترنت ابتدا به‌عنوان رسانه‌ای همگانی رواج یافت و به تدریج به‌مثابه ابزاری مؤثر در انتقال و ترویج سیاست، فرهنگ، اقتصاد، ورزش و غیره کاربرد پیدا کرد. فرامکان و فرازمان بودن اینترنت و در دسترس بودن آن، موجب شکل‌گیری شیوه جدیدی از تعاملات اجتماعی نسبت به گذشته شد و تغییراتی شگرف در سبک زندگی، تعاملات اجتماعی و حتی مشارکت سیاسی و نحوه آن به وجود آورد؛ تا جایی که امروزه بیشترین نقش را در اطلاع‌رسانی دارد و به‌عنوان اصلی‌ترین کانال ارتباطی محسوب می‌شود.

این فناوری با کارکردهای چندگانه‌ای که دارد، در عرض چند سال در دسترس همگان قرار گرفت و اصطلاحات و استعاره‌های مربوط به آن، به‌سرعت در میان اهل زبان منتشر شد و مورداستفاده قرار گرفت. نگرستن به انسان به‌عنوان اینترنت، باعث می‌شود که انسان به‌مثابه اینترنت مفهوم‌سازی شود. از این‌رو مفاهیمی که در قلمرو منبع (اینترنت و مفاهیم مربوط به آن) هستند، به‌گونه‌ای نظام‌یافته به قلمرو هدف (انسان) منتقل می‌شوند. در این استعاره‌ها، با دادوستد صفات میان انسان و اشیاء، قسمتی از نظام مفهومی اینترنت به انسان منتقل می‌شود که برخی از این ویژگی‌ها، با الگوبرداری از نظام وجودی انسان، به شکلی قوی‌تر و دقیق‌تر توسط خود انسان در فضای اینترنت به وجود آمده است. ویژگی‌هایی مانند فرازمانی، فرامکانی، گستردگی، شیوع، توانایی دریافت داده‌ها، ثبت و انتقال داده‌ها، ایجاد ارتباط، ذخیره اطلاعات و غیره. درک این ویژگی‌ها از جانب انسان که منجر به آفرینش استعاره‌های زبانی در زبان محاوره شده است، نشانه‌ای از وجود تناظرهای هستی‌شناختی میان حوزه اینترنت و حوزه انسان است. در جدول زیر گزاره‌هایی ذکر شده است که در آن‌ها نشانه‌ای از استعاره‌ای کلی‌تر دیده می‌شود که بیانگر همبستگی متقابل قلمرو منبع (اینترنت) و قلمرو هدف (انسان) است و بیانگر این انگاره شناختی است که «انسان اینترنت است»:

جدول ۴- چهارچوب بازنمایی گزاره‌ای استعاره‌های مفهومی اینترنت			
گزاره	قلمرو هدف	قلمرو منبع	توضیحات
علي فاصل الت مع زوجته	در دسترس بودن	وصل شدن اینترنت	اینترنت علی با همسرش قطع است (با همسرش ارتباط ندارد)
وای فای قلبه مگطوع	برقراری ارتباط	وای فای	وای فای قلبش قطع است (با کسی ارتباطی ندارد)
و بعد التصادم خلیک أونلاین مع أسرتك	قابل دسترس	آنلاین بودن	بعد از تصادف، با خانواده‌ات آنلاین باش (در دسترس آن‌ها باش)

اذا تزوجت فخلیک أبدیت فی حیاتک	روشنفکر بودن	آبدیت بودن	وقتی ازدواج کردی، در زندگی ات آبدیت باش (تفکرات سنتی نداشته باش)
دانیال یشابه الرویترز	پرحرفی	رویترز	دانیال مثل شبکهٔ رویترز است (خیلی حرف می زند)
جاء بی بی سی المدرسة	خبرچین	بی بی سی	بی بی سی مدرسه آمد (خبرچین آمد)
سعید بیفلتر أعماله	دقت کردن	فیلتر کردن	سعید کارهایش را از فیلتر می گذارند
متهاکینجش علیا	کنترل کردن	هک کردن	مرا هک نکن (کنترل نکن)
بروفایل وجه زوجتی جمیل	چهره	پروفایل	پروفایل چهره همسرم زیباست

گزاره‌های جدول فوق، نشانه‌ای است از استعاره مفهومی کلی «انسان اینترنت است»؛ مثلاً عبارت «وای فای قلبه مگطوع»، «خلیک آبدیت»، «دانیال یشابه رویتر» و «متهاکینجش علیا» هریک به صورت جداگانه تداعی گر یکی از عناصر مرتبط به اینترنت و فضای مجازی است که به عنوان قلمرو منبع، برای توصیف نظام مفهومی انسان (قلمرو هدف) به کار رفته است. نگاشت استعاری میان مفهوم «ارتباط گیری با وای فای»، «مدرنیته بودن با آبدیت بودن»، «پرحرفی با شبکهٔ رویتر» و «کنترل کردن با هک کردن» بیانگر این است که اینترنت و فضای مجازی، همچون دیگر ابزارهای فناوری، بر روح و جان انسان سیطره پیدا کرده است و اکنون ویژگی‌ها و صفات خود را به انسان می‌بخشد؛ بنابراین نمی‌توان هریک از این استعاره‌ها را نمونه‌ای از تخیل شاعرانه در نظر گرفت؛ بلکه نمودی است از ایدهٔ استعاره «انسان اینترنت است» که برخاسته از مفاهیم ذهنی و ناخودآگاه جمعی همهٔ مردمی است که با این فرهنگ زندگی می‌کنند.

۲-۲-۵. «انسان صنعت است»

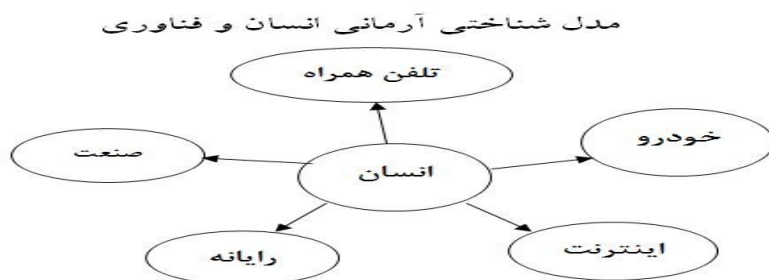
امروزه صنعت توانسته است اکثر نیازهای ضروری و غیرضروری انسان را تا حد زیادی برطرف نماید. با پیشرفت صنعت و علوم صنعتی در زمینه‌های مختلف، مسیر تحول و توسعهٔ آن نیز بر طبق نیازها و نوآوری‌های ایجادشده دستخوش تغییر و تحول شد. تحول در صنعت برای رفع مشکلات و نیازهای انسان، مستلزم تحول ساختاری و فنی جدیدی در آن است. صنعت در ارتباطات توانست نیازهای ارتباطاتی بشر را تا حد زیادی برطرف کند. همچنین با حل مشکلات مرتبط با زندگی روزمرهٔ انسان و آسان‌سازی کارهای مختلف وی، شیوه‌های ارتباطی و ساختارهای زبانی او را نیز تحت الشعاع قرار داد. ساخت واژگان، تعبیر و اصطلاحات جدیدی که برگرفته از برخی از ادوات صنعتی است، موجبات تولید استعاره‌های مفهومی جدید را فراهم آورد. محوریت این استعاره‌ها، تأکیدی است بر بازیافت روحیات و خلیقیات از دست‌رفتهٔ انسان معاصر در زندگی تنیده‌شده با صنعت و درنهایت، استحالهٔ معنای عواطف، روحیات و احساس انسان‌ها به پیچ و مهره و فلز به‌عنوان نمادهای زندگی همسو با صنعت و سیطرهٔ این مفاهیم بر آنچه صنعت بر تمام ابعاد روحی، معنوی و مادی انسان وارد کرده است. به دلیل وجود استعاره مفهومی

«انسان صنعت است» در زبان محاوره و وجود تناظرهای هستی‌شناختی میان صنعت و انسان، برخی تعبیر و اصطلاحاتی که مختص ابزارآلات صنعتی است، در مورد انسان نیز به کار رفت؛ بنابراین استعاره مفهومی «انسان صنعت است» در زبان محاوره جای گرفت و پایه‌ای برای درک مفاهیم و اصطلاحات مشابه در زبان‌شناسی گردید. در جدول زیر به برخی از این گزاره‌ها اشاره می‌شود:

جدول ۵- چهارچوب بازنمایی گزاره‌های استعاره‌های مفهومی صنعت			
گزاره	قلمرو هدف	قلمرو منبع	توضیحات
فتاة تکهرب الإنسان	جذب کردن	برق گرفتن	دختری هست که برقش همه را می‌گیرد (خیلی جذاب است)
فاطمة بنت صاروخ	سرعت عمل	موشک	فاطمه مثل موشک است (خیلی سریع است)
جسم الملائک فولاد	قدرت بدنی	فولاد	بدن بوکسور از فولاد است
أعصاب جدی مفرومة	عصبانیت	خردشدن زیر چرخ‌دنده‌ها	اعصاب پدر بزرگم خردشده (عصبانی است)
رضا قلبه ثلاجة	بی‌احساسی	یخچال	رضا مثل یخچال است (بی‌احساس است)
دماغك محتاج مكنسة	فراموش کردن	جاروبرقی	مغزت جاروبرقی می‌خواد (بعضی چیزها را فراموش کن)
خلیک فریزر	خونسردی	فریزر	فریزر باش (خونسرد باش)
رضا نظامه أبيض وأسود	دوشخصیتی	سیاه و سفید	سیستم رضا سیاه و سفید است (دوشخصیتی است)
فاطمة لامب أفکارها محترقة	تشخیص نادرست	لامپ سوخته	لامپ فاطمه سوخته (قدرت تشخیص ندارد)
أسلاك أعصابك داخله في بعضها	تصمیم‌گیری	دسته سیم	سیم‌هایت به هم گره خورده است (قدرت تصمیم‌گیری نداری)
خلي أعصابك كول	خونسردی	کولر	کلید اعصاب را روی کولر بزن (خونسرد باش)
فیوز أعصاب السائق طافر	عدم کنترل	پریدن فیوز	فیوز راننده پرید (از خود بی‌خود شد)
شدّ محمد فیشه دماغه	تمرکز	وصل کردن دوشاخه برق	محمد دوشاخه برقش را وصل کرد (تمرکز کرد)
الرئيس في تصمیماته يشابه أیسی دیسی	دم‌دمی مزاج	آی‌سی دی‌سی	رئیس آی‌سی دی‌سی است (در برابر همه جریان‌ها کوتاه می‌آید)

نتیجه

در پاسخ به پرسش نخست پژوهش، باید گفت فناوری به‌عنوان پدیده‌ای که بخش عظیمی از زندگی انسان امروزی را به خود وابسته کرده است، در فرایند مفهوم‌سازی بسیاری از استعاره‌های روزمره انسان تأثیرگذار است. در زبان محاوره عربی، استعاره‌های فناوری، بیش‌ازپیش توانسته است نگاه استعاری به فناوری و استیلائی آن بر ذهن و زبان عرب‌زبانان را منعکس نماید. با بررسی‌های انجام‌شده در نظام بلاغی زبان محاوره عربی، برجسته‌ترین قلمروهای منبع (فناوری) در استعاره‌های مفهومی مورد‌بحث عبارت است از: ماشین، تلفن همراه، رایانه، اینترنت و صنعت. با کنار هم قرار دادن قلمروهای منبع در اطراف قلمرو هدف (انسان)، به شکل تراکمی، مدل شناختی-آرمانی زیر که حاصل تعامل انسان و فناوری است، به دست می‌آید. مدلی که با دریافت پیوند میان اجزای آن با یکدیگر، می‌توان به ساختار ناخودآگاه جمعی عرب‌زبانان درباره انسان و فناوری دست‌یافت:

در پاسخ به پرسش دوم پژوهش، باید گفت در استعاره‌های مفهومی فناوری، صرفاً معنای مستقیم قلمرو منبع (فناوری) به قلمرو هدف (انسان) منتقل نمی‌شود؛ بلکه این‌گونه استعاره‌پردازی حاصل وابستگی و پیوند دوجانبه این دو قلمرو با یکدیگر است و دلیل این پیوند، درکی است که عمیقاً در درون گویشوران (در این پژوهش، عرب‌زبانان) در ارتباط با تلافی این دو قلمرو با یکدیگر وجود دارد. از آنجا که استعاره‌های فناوری در زبان محاوره عربی، تمایل اساسی ذهن عرب‌زبانان را به تفکر درباره قلمروهای معین بر حسب قلمروهای دیگر نشان می‌دهد به‌راحتی می‌توان با بررسی این استعاره‌ها به ساختار روانی غالب بر ناخودآگاه ذهن عرب‌زبانان و ساختار ناخودآگاه جمعی آن‌ها در مورد وضعیت انسان در برابر فناوری دست‌یافت. از این منظر، بیشتر استعاره‌های فناوری، ضعف و ناتوانی و بی‌خاصیت‌بودن انسان در مقایسه با فناوری را به تصویر می‌کشد که خود نشان‌دهنده احساس حقارت و نگرانی ناخودآگاه جمعی بشر در برابر استیلائی فناوری بر حیات و زندگی خالقش است. برای اثبات این مدعا، می‌توان به مقایسه آرایه جاندارانگاری با ماشین‌انگاری (استعاره‌های فناوری) در زبان محاوره عربی پرداخت؛ به‌طوری‌که در جاندارانگاری، این انسان است که اصالت دارد و صفات خویش را به اشیاء می‌دهد و تداعی‌گر این استعاره

مفهومی است که «اشیاء، انسان هستند»؛ اما در استعاره‌های فناوری، این فناوری است که اصالت دارد و با انتقال صفات خویش به انسان، بر خالقش برتری می‌یابد؛ بنابراین تداعی‌گر این استعاره مفهومی است که «انسان، فناوری است».

منابع

الف) منابع عربی

- أبوالعدوس، یوسف (۱۹۹۷ م). *الاستعارة في النقد الأدبي الحديث: الأبعاد المعرفية والجمالية*؛ ط ۱. عمان: الأهلية للنشر والتوزيع.
- أنیس، ابراهیم (۱۹۸۴ م). *دلالة الألفاظ*؛ ط ۱. القاهرة: مكتبة الأنجلو.
- جابر، ناهد (۲۰۲۱ م). «عصر التقنية ومضامين اللغة العربية: انعكاسات تربوية وتحولات دلالية»؛ بيروت: أوراق ثقافية. السنة ۳. العدد ۷. صص ۶۸-۷۵.
- جداونة، حسین (۲۰۱۱ م). *التوسع في المورث البلاغي والنقدي*؛ ط ۱. الأردن: مؤسسة حمادة للدراسات الجامعية.
- الحراصي، عبدالله (۲۰۰۲ م). *دراسات في الاستعارة المفهومية*؛ ط ۳. عمان: نزوى.
- كرتوس، جميلة (۲۰۱۱ م). «الاستعارة في ظل النظرية التفاعلية: لماذا تركت الحصان وحيدا لمحمود درويش أنموذجاً». جامعة مولود معمري: أطروحة الدكتوراه.
- المسدي، عبدالسلام (۱۹۸۶ م). *اللسانيات وأسسها المعرفية*؛ ط ۲. الجزائر: المؤسسة الوطنية.

ب) منابع فارسی

- سمائی، مهدی (۱۳۸۲ ش). *فرهنگ و لغات زبان مخفی*؛ ج ۳. تهران: مرکز.
- شعبانزاده، مریم (۱۳۹۲ ش). «فناوری در زبان امروز: جستاری در تأثیر تکنولوژی بر شعر احمد عزیزی». دانشگاه اصفهان: فنون ادبی. دوره ۵. شماره ۱. صص ۱۲۳-۱۴۰.
- عرب یوسف‌آبادی، فائزه؛ فرضی شوب، منیره (۱۳۹۰ ش). «بازتاب فناوری و ماشینیزم در استعاره‌های فارسی محاوره‌ای از دیدگاه زبان‌شناسی شناختی». دانشگاه تربیت مدرس: جستارهای زبانی؛ دوره ۲. شماره ۱. صص ۱۰۳-۱۱۹.
- عطری، علی اصغر (۱۳۸۷/۱۲/۲۶ ش). «آیا کامپیوتر می‌تواند جایگزینی برای انسان باشد؟». *راسخون*:

<https://rasekhoon.net>

- قاسم‌زاده، حبیب‌الله (۱۳۷۹ ش). *استعاره و شناخت*؛ ج ۱. تهران: ارجمند.
- میرلو، محمدمهدی (۱۳۸۷/۷/۲۵ ش). «مدرنیته و سلب روح هستی: نگرش ماشین‌انگارانه به جهان و انسان». *جام‌جم*. شماره ۲۴۰۵.

ج) منابع لاتین

Evans, Vyvyan & M Green. (2006). **Cognitive Linguistics: an introduction** Edinburgh. University Press.

Lakoff, G & Johnson, M. (1980) *Metaphors We live By*, Chicago: University of Chicago Press.

Reference

Abu Al-Adous, Youssef (١٩٩٧). **Metaphor in modern literary criticism: cognitive and aesthetic dimensions**. 1th Ed. Oman: Al-Ahlia for publishing and distribution. [in Arabic]

Al-harasi, abdollah, (2002). **studies in conceptual metaphor**. 3th Ed. omman: nizwa. [in Arabic]

Al-Masdi, Abdel-Salam (١٩٨٤). **Linguistics and its cognitive principles and rules**. 2th Ed. Algeria: The National Institution. [in Arabic]

Anis, Ibrahim (١٩٨٤). **The semantics of words**. 1th Ed. Cairo: Anglo Library. [in Arabic]

Arab و Faezeh & Farzishob Monireh (2011). "The Reflection of Technology and Machinism in Conversational Metaphors of Persian (from the Perspective of Cognitive Linguistics)". **Language Related Research**. 2 (1): 103- 119. [in Persian]

Atari, Ali Asghar (2009/03/16). "Can computers be a substitute for humans?". **Rasekhoon: <https://rasekhoon.net/>** [in Persian]

Jaber, Nahed (2021). "The Age of Technology and the Contents of the Arabic Language: Educational Reflections and Semantic Transformations". Beirut: **Cultural Papers**.3 (7): 68–75. [in Arabic]

Jadawanah, Husayn (٢٠١١). **Detailed explanations about the heritage of rhetoric and criticism**. 1th Ed. Jordan: Hamada Foundation for University Studies. [in Arabic]

Kurtos, Jamila (٢٠١١). "Investigating metaphor based on communication theory: Why did you leave the horse alone? By Mahmoud Darvish". **Mouloud Mamari University**: PhD thesis. [in Arabic]

Mirlo, Mohammad Mehdi (2008/08/12). "Modernity and destroying the soul of the world: a machine approach to the world and man". **jam jam**. No. 2405. [in Persian]

Qasimzadeh, Habibullah (2000). **Metaphor and cognition**. 1th Ed. Tehran: Arjmand. [in Persian]

Samai, Mehdi (2012). **Implicit language words**. Tehran: Center Publications. [in Persian]

Shabanzadeh, Maryam (2013). "Technology in Ahmad Azizi's Poems". University of Isfahan: **Literary Arts**. 5 (1):123-140. [in Persian]

دراسة الاستعارة المفهومية «الإنسان هو التكنولوجيا» في اللغة العربية العامية

عبدالباسط عرب يوسف آبادي^{*}

أستاذ مساعد في قسم اللغة العربية وآدابها، جامعة زابل، زابل، إيران.

معلومات المقالة الملخص

نوع المادة: مقالة محكمة
تاريخ الوصول: ١٤٠١/٠٤/٠٤
تاريخ القبول: ١٤٠٢/٠٦/٠٥

يعتقد اللغويون المعرفيون أن النظام المفهومي الذي يفكر الإنسان على أساسه ويتحدث به مبني على الاستعارة؛ فإن الاستعارة جزء هام من اللغة، وتعد من الوسائل التي تساعد على معرفة البنية النفسية لأفراد المجتمع ومفاهيمهم العقلية. وبالتالي، فإن الاستعارة الدالة على التكنولوجيا تعبر عن البنية النفسية لمتحدثي اللغة ومفاهيمهم العقلية التي تكشف عن ثنائية العلاقات بين الإنسان والتكنولوجيا. وبناءً على المنهج الوصفي-التحليلي تسعى هذه الدراسة أن تبحث عن الاستعارة المفهومية «الإنسان هو تكنولوجيا» في اللغة العربية العامية. أظهرت النتائج أنه بإمكاننا أن نأتي في اللغة العربية العامية بنموذج معرفي مثالي يبين العلاقة بين الإنسان والتكنولوجيا، حيث يشمل حقل المبدأ على عناصر نحو «الألة» و «الهاتف المحمول» و «الكمبيوتر» و «الإنترنت» و «الصناعة»، وأن «الإنسان» هو الهدف الرئيسي لهذا النموذج المعرفي. وعلى هذا الأساس، فقد تم لأشعورية حضور الاستعارة المفهومية «الإنسان هو التكنولوجيا» بكل مكوناتها في اللغة العربية العامية مما يؤدي إلى رسم تحويل استعاري بين حقلين المبدأ والهدف. يعبر هذا التحويل عن المفاهيم المجردة بلغة بسيطة وملموسة، ويكشف عن هيمنة التكنولوجيا على عقل الإنسان ولغته واستضعافه في مواجهة التكنولوجيا.

الكلمات المفتاحية: الإنسان، التكنولوجيا، اللسانيات المعرفية، الاستعارة المفهومية، اللغة العربية العامية.

الاقْتباس: عرب يوسف آبادي، عبدالباسط. (١٤٠٢). دراسة الاستعارة المفهومية «الإنسان هو التكنولوجيا» في اللغة العربية العامية، مقالة محكمة، السنة الخامسة عشرة، الدورة الجديدة، العدد الثالث والخمسون، خريف ١٤٠٢: ١٩-١.

المعرف الرقمي: 10.30479/Im.2023.17449.3417

الناشر: جامعة الإمام الخميني (ع) الدولية حقوق التأليف والنشر © المؤلفون.

* - عنوان البريد الإلكتروني (للكاتب المسؤول): arabighalam@uoza.ac.ir

تم إجراء هذا البحث بدعم مالي من جامعة زابل بمنحة رقم ٦١٠٧.